
SKÖTSELPLAN FÖR NATURRESERVATET STORA ORRBERGET I UMEÅ KOMMUN

Foton: Andreas Garpebring/Länsstyrelsen

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Storgatan 71B
901 86 Umeå
Växel: 090-10 70 00

1. Syftet med säkerställande och skötsel

Syftet med säkerställande och skötsel av Stora Orrbergets naturreservat är att bevara värdefulla naturmiljöer såsom produktiv och skiktad grannaturskog och gammal hållmarkstallskog. Naturliga processer ska tillåtas fortgå ostört. Naturskogsstrukturer som skiktning, död ved och gamla grova träd ska finnas i gynnsam omfattning. Typiska växt- och djursamhällen och arter inom området ska ha ett gynnsamt tillstånd. Reservatet ska även kunna nyttjas för skoglig- och biologisk forskning samt undervisning. Friluftsliv som grundar sig på allemansrätten ska kunna bedrivas i hela reservatet och besökare ska kunna se och uppleva områdets typiska naturmiljöer och arter.

2. Beskrivning av naturreservatet

2.1 Administrativa uppgifter

Namn	Stora Orrberget
Nummer	2402185
Reg-DOS id	2013533
Natura 2000	-
Kommun	Umeå
Län	AC
Lägesbeskrivning	Ca 10 km N Tavelsjö, ekokarta 21K 3-4b Mittkoordinat (RT90): 1706850, 7120086
Naturgeografisk region	30 a, Norrlands vågiga bergkullterräng med mellanboreala skogsområden
Gräns	Se beslutscharta
Ägarkategori	Staten genom naturvårdsverket
Fastigheter	Delar av Norrland 1:2, Norrland 1:3, Västerland 1:3 och Brattvall 1:7. Fastighetsbildning pågår
Förvaltare	Länsstyrelsen i Västerbottens län
Totalareal	96,2 ha
Skyddad areal produktiv skog	84,0 ha

2.2 Naturtyper inom området

Naturtypsindelning ¹		Areal (ha)
Tallskog	Tallskog av lavtyp (2.1.1.1)	8,6 ha
	Tallskog av ljung-kråkbärstyp (2.1.1.2)	9,6 ha
	Tallskog av lingonristp (2.1.1.4)	22,3 ha
Granskog	Granskog av blåbärristyp (2.1.2.1)	0,9 ha
	Granskog av lågornbunkstyp (2.1.2.2)	32,7 ha
	Sumpgranskog av ristyp (2.1.2.3)	1,7 ha
	Granskog av lågörtstyp (2.1.2.4)	15,5 ha
	Granskog av ormbunkstyp (2.1.2.5)	4,2 ha
Våtmark	Fattigkärr av tuvullstyp (3.2.3.1)	0,7 ha

¹Naturtypsindelning enligt *Vegetationstyper i Norden*, 1994 (se bilaga 1).

² Naturtypsindelning enligt basininventering av skyddad natur, rådets direktiv 92/43 EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (se bilaga 2).

Stora Orrberget ligger ca 9 km norr om Tavelsjö i Umeå kommun. Reservatsområdet består av sydsluttningen på ett stort skogsberg med flera toppar där den högsta når 318 m över havet. Terrängen inom reservatet är varierande, med branta och blockiga partier i de övre delarna av sluttningen och jämt sluttande, blockfattiga partier i de nedre delarna. Klippor, småstup och lodytor finns spridda i de brantare delarna av sluttningen. I reservatets nordvästra del, på den topp som kallas Lilla Orrberget finns ett större område med lavtäckta hållmarker. mellan Lilla Orrberget och Orrbergs-kläpparna rinner en bitvis utträtad bäck kallad Sundbäcken.

Berggrunden inom reservatet utgörs nästan helt av mycket gammal metagråvacka, delvis omvandlad till gnejs. Inom området finns också några små partier med korta och smala gångar med pegmatit, aplit eller granit. Dessa är yngre än metagråvackan. Stora Orrberget är ett välutbildat s.k. kalottberg, alltså ett berg vars topp har legat över högsta kustlinjen. Högsta kustlinjen är tydligt markerad i bergets sluttning genom tydliga, hårt svallade partier. Nedanför högsta kustlinjen består jordartssammansättningen i huvudsak av svallgrus, medan den ovanför består av osvallad morän.

Skogarna inom Stora Orrbergets naturreservat utgörs till största delen av grovstammig och högre granskog. Omkring högsta kustlinjen ändrar skogen karaktär och blir talldominerad, klenare och mer lågvuxen. Merparten av skogen inom reservatet är ca 120 till 150 år gammal. Tallar och granar på ca 200 år förekommer allmänt inom de brantare och mer blockiga delarna av reservatet. I de karga tallskogarna på bergets övre del finns en hel del ännu äldre träd på minst 250 år. Merparten av reservatets skogar är relativt hänglavsrika. I de nedre delarna av sluttningen dominerar manlavar och olika skägglavsarter, medan garnlaven blir vanligare en bit upp i sluttningen.

I de nedre delarna av sluttningen är skogen helt grandominerad. Fältskiktet domineras här av högvuxet blåbärsris med stort inslag av lågörter, högörter och ormbunkar, bl a ekbräken, hultbräken, midsommarblomster och stenbär. Här och var ligger några mindre talldominerade partier med högresta, 150- till 200-åriga furor insprängda. Inslaget av lövträd är mestadels måttligt, men grov asp, björk och sälg förekommer med ojämna mellanrum. Överallt har skogen en tydlig skiktning och diameterspridning. Granar förekommer inom alla diameter- och åldersklasser. Här och var sluter sig granskogen i täta ridåer av yngre gran för att snart öppnas upp i en luckig och gles pelarsal av grova gammeldrad. Den allra grövsta och mest högproduktiva skogen återfinns utmed Sundbäcken. Här finns det gott om granar som är 30 meter höga och har en basdiameter på 65 - 70 cm. Intill bäcken återfinns även mer krävande kärlväxter som örnbäken, tibast, skogsviol, hässlebrodd och spindelblomster. Alldeles intill där bäcken korsar vägen i söder rinner den genom ett område med dikad gransumpskog. Nedanför sluttningens brantaste parti återfinns utströmningsområden med rik markflora, mycket grova träd och luckig beståndsstruktur. Här finns bland annat blåsippa på en av landets nordligaste naturliga förekomster. Intill branten finns ett relativt stort lövinslag av gamla och grova aspar, sälgar samt enstaka gråalar. Ovanför utströmningsområdet vidtar ett mycket brant och blockigt parti med massor av lodtytor, mossklädda block och hållrum. Här återfinns områdets äldsta granar, som är en bit över 200 år. En bit upp i branten tar tallen helt över som dominerande trädslag. Skogen är här gles och luckig och många träd är lågvuxna med döda toppar och knottiga grenar. På Lilla Orrbergets topp övergår tallskogen i en lågvuxen hållmarkstallskog där de äldsta träden troligen närmar sig 300 år.

I större delen av reservatet finns det måttligt med både stående och liggande död ved. Rotvältor och knäckta granlångor ligger utspridda glesst men jämt fördelade i de nedre delarna av slutningen. Här och var finns mindre koncentrationer av stående, döda granar som angripits av insekter och sedan bearbetats av hackspettar. I de övre, brantare delarna av berget, liksom intill Sundbäcken, ökar andelen död ved markant och här förekommer det rätt allmänt med gran- och lövträdslångor i olika dimensioner och nedbrytningsklasser. Inom de talldominerade partierna finns relativt allmänt med gamla silvriga torrfuror, högstubbar och äldre tallångor. Inom dessa delar finns även brandspår i form av enstaka kolade brandstubbar.

Ett litet tuvullskärr, starrhålet, ligger inom reservatet. Denna lilla våtmark ligger insprängd i en

svacka väster om Lilla Orrbergets topp.

Stora Orrbergets karaktär av högproduktiv grannaturskog gör området gynnsamt för växter och djur som är beroende av ostörda och produktiva ekosystem. Följande noteringar av ovanliga och intressanta arter har gjorts i området (hotkategori enligt rödlistan 2005 anges inom parentes): bergrör, blåsippra, brakved, grönpyrola, grönyxne, klockpyrola, knagglestarr, knärot, korallrot, ormbär, skogsnycklar, skogsstjärnblomma, skogsvinbär, slätterfibbla, spindelblomster, tibast, torta, vispstrarr, örnbråken, asphättemossa, liten hornflikmossa (NT), kortskaftad ärgspik, lunglav (NT), småflikig brosklav (NT), skinnlav, stiftgelélav (NT), stuplav, violettgrå tagellav (NT), blackticka (VU), doftticka (VU), doftskinn (NT), finporing (NT), gränsticka (NT), köttticka, lappticka (NT), ostticka (VU), rosenticka (NT), rutskin (NT), rynkskin (NT), stjärntagging (NT), stor aspticka (NT), ullticka, veckticka (NT), bivråk (EN), duvhök, grönsångare, gärdsmyg, göktyta (NT), järpe, lavskrika (NT), sparvuggla, spillkråka, rosenfink (NT), tjäder, tofsmes och tretåig hackspett (VU).

Merparten av reservatets skogar bär spår av äldre tiders nyttjande av skogsmarken. Det finns bland annat rikligt med gamla dimensionsavverkningsstubbar efter ganska omfattande avverkningar under 1900-talets början. Reservatets skogar och myrar har under lång tid nyttjats som vinterbetesområde av rennäringen.

Stora orrberget är främst ett lokalt friluftsområde och används för jakt, svamp- och bärplockning. Området nyttjas även för undervisning och forskning av Umeå universitet. I den västra delen av reservatet finns forskningsanläggningar i form av "sorkhågn" som används vid studier av smådäggdjurs betespåverkan på vegetationen.

3. Skötselområden för naturvärden med bevarandemål och åtgärder

Reservatet är indelat i 2 skötselområden med utgångspunkt från de övergripande naturtyperna i området samt den skötsel som ska genomföras inom respektive naturtyp (bilaga 3). För varje skötselområde redovisas ett antal mätbara bevarandemål. Skötselområdets bevarandetillstånd anses gynnsamt när dessa bevarandemål är uppnådda.

3.1 Skötselområde 1, skog med fri utveckling, areal 95 ha

Skötselområdet består av all skogsmark inom reservatet. Skogen varierar från högproduktiv och grovstammig granskog i sluttningarna till lågvuxna hällmarkstallskogar på bergskränet (bilaga 3, delområde 1). Merparten av skötselområdet utgörs redan i dag av olikåldriga bestånd med måttlig till god tillgång på död ved och gamla träd. Skötselområdets skogar ska lämnas för fri utveckling, vilket innebär att utvecklingen ska präglas av naturliga processer så som trädens åldrande och döende, stormfällningar, insekters och svampars nedbrytning av ved samt nyetablering av träd i skogen. De arealer skog i skötselområdet som ej utgörs av naturskog i dag ska på sikt och genom frånvaro av mänskliga ingrepp få utvecklas mot ett naturskogsartat bestånd med samma bevarandemål som omgivande skogar.

Bevarandemål

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- arealen naturskog uppgår till 95 ha.
- volymen död ved uppgår till minst 20 % av det totala virkesförrådet levande och döda träd.

Skötselåtgärder

Inga åtgärder.

3.2 Skötselområde 2, våtmarker med fri utveckling, areal 1 ha

Området består av ett litet tuvullskärr mellan topparna av Orrbergskläppen och Lilla Orrberget. Skötselområdets myrar ska utvecklas fritt utifrån naturliga hydrologiska processer med de strukturer och artsamhällen som hör dessa naturtyper till.

Bevarandemål

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- arealen våtmarker uppgår till 1 ha
- området har en ostörd hydrologi

Skötselåtgärder

Inga åtgärder.

4. Skötselområden för friluftsvärden med mål och åtgärder

Hela reservatet redovisas som ett skötselområde med avseende på friluftsliv och anläggningar (bilaga 4). Besöksfrekvensen till Stora Orrberget bedöms få måttlig omfattning. Den förväntade ökningen av besök till följd av reservatsbildningen bedöms inte komma att äventyra områdets naturvärden.

4.1 Skötselområde för Friluftsliv och anläggningar

Det övergripande målet för friluftslivet är att området ska nyttjas utifrån dess naturgivna förutsättningar. Nyttjandet av området som utflyktsmål ska främjas genom att en reservatsentré iordningställs intill den ödegård som ligger vid reservatets sydvästra spets. En informationsskylt (A2) med karta över reservatet samt en enkel sittbänk ska sättas upp vid entrén. Ytterligare en skylt placeras där den skogsväg som utgör reservatets södra kant delar på sig. Förslag på placeringar av anläggningarna presenteras på kartan i bilaga 4.

Mål

- Det ska finnas en tydlig entré till reservatet
- Det ska finnas parkeringsmöjligheter vid entrén
- Det ska finnas väl underhållna informationsskyltar med beskrivning av naturmiljöer i reservatet, föreskrifter för allmänheten samt en karta
- Det ska finnas en enkel sittbänk vid entrén

Skötselåtgärder

- Anläggning av P-plats och entré
- Montering av informationsskyltar och sittbänk

5. Övriga anläggningar

Ett par stängslade "sorkhägn" som används i forskningssyfte finns i reservatets västra del. Hägnen ingår i en långtidsstudie av smågnagarpopulationers påverkan på växtligheten. Ansvariga forskare ska se till att anläggningarna hålls i gott skick. När studien avslutats skall anläggningarna avlägsnas från reservatet. I övrigt finns inga anläggningar inom reservatet.

Sorkhägn i reservatets västra del

6. Nyttjanderätter

Jakt får bedrivas av jakträttsinnehavare enligt gällande jaktlagstiftning och i enlighet med gällande reservatsföreskrifter.

7. Utmärkning av gränser

Reservatet ska hållas väl utmärkt enligt svensk standard och Naturvårdsverkets anvisningar. Gränserna bör ses över vart 10:e år och målas om vid behov.

8. Sammanställning av skötselåtgärder

Skötselåtgärd	Var	Prioritet ¹
Anläggning av P-plats	Se bilaga 4	2
Montering av informationsskyltar	Se bilaga 4	1
Montering av sittbänk	Se bilaga 4	2

¹Siffran anger prioriteringsordning utfall genomförandet av skötselåtgärderna begränsas av tillgängliga resurser, där 1 är högsta prioritet och 3 lägsta.

9. Uppföljning och tillsyn

Tillsynen av området utförs av naturvårdsförvaltaren och ska dokumenteras skriftligt. Tillsynen innefattar, utöver en besiktning av att reservatsföreskrifterna efterlevs, även alla anläggningar, utmärkningar och skyltar inom reservatet. Uppföljningen ska ske årligen. Brister och fel ska dokumenteras och åtgärdas.

Tillsynen och uppföljningen av reservatet kommer tillsammans att utgöra ett underlag för eventuell revidering av skötselplanen.

9.1 Uppföljning av skötselåtgärder

I samband med att skötselåtgärder utförs ska utgångsläget innan åtgärden, tidpunkt för åtgärd, åtgärdens omfattning och utförande samt uppnått resultat dokumenteras för att möjliggöra en långsiktig uppföljning. Vidare ska även kostnaderna för åtgärderna noteras.

9.2 Uppföljning av bevarandemål

Områdets bevarandemål ska följas upp enligt fastställda metoder för uppföljning av skyddad natur. Uppföljningen kommer att ske utifrån reservatets skötselområden och enligt den indelning i naturtyper för basinventering av skyddad natur som presenteras på kartan i bilaga 2. Indelningen kan komma att ändras efter ytterligare fältbesök i reservatet eller efter att området har flygbildstolkats.

Kartbilagor:

1. Naturtypsindelning enligt Vegetationstyper i Norden
2. Naturtypsindelning enligt basinventering av skyddad natur
3. Skötselområden för naturvärden
4. Anläggningar för friluftsliv